

Gabriela GLĂVAN
(Universitatea de Vest
din Timișoara)

Corespondența lui M. Blecher cu prietenii. O relatare a suferinței

Abstract: (M. Blecher's Correspondence with Friends. A Narrative of Pain) The integration of M. Blecher's work into a narrative frame that reunites medicine and literature should necessarily include his personal archive, besides his sanatoria novels. I believe, in agreement with Doris Mironescu, the writer's most prolific biographer, that Blecher's correspondence with his closest friends should be considered a distinct part of Blecher's oeuvre (Mironescu 2017, 1378), one that could be read as a diary. His deeply effusive letters to Geo and Elly Bogza, his friendship with the politically challenged Mihail Sebastian and his desire to make a name for himself internationally, with the help of French Surrealist Pierre Minet, a friend he made at Berck-sur-Mer, reveal Blecher's complex struggle to maintain an intellectual life despite his constantly deteriorating health due to his chronic bone tuberculosis.

Keywords: *literature and medicine, sanatoria correspondence, illness narratives, pain, tuberculosis in literature.*

Rezumat: Integrarea operei lui M. Blecher într-un cadru narativ ce reunește medicina și literatura trebuie în mod necesar să includă și o arhivă personală a scriitorului, în afara scrierilor sale de sanatoriu. Consider, în acord cu Doris Mironescu, cel mai prolific biograf al scriitorului, că scrisorile lui Blecher către prietenii cei mai apropiați ar trebui considerate parte distinctă din opera scriitorului (Mironescu 2017, 1378), ce poate fi citită ca un jurnal. Scrisorile sale pline de efuziune către Geo și Elly Bogza, prietenia cu greu încercatul politic Mihail Sebastian precum și dorința de a-și face un nume în plan internațional, cu ajutorul scriitorului francez suprarealist Pierre Minet, cu care s-a împrietenit în timp ce era internat la sanatoriul Berck-sur-Mer, toate revelează încercările complexe prin care Blecher a trecut pentru a-și menține o viață intelectuală vie, în ciuda faptului că sănătatea sa se deteriora constant din cauza tuberculozei osoase de care suferea.

Cuvinte-cheie: *literatură și medicină, corespondența de sanatoriu, narațiuni despre boală, durere, tuberculoza în literatură.*

Abordarea critică a ceea ce am putea numi „narațiunea suferinței” din romanele de sanatoriu ale lui M. Blecher (relatând experiența bolii și a tratamentelor primite în instituții medicale din Franța, Elveția și România) nu poate face abstracție de corespondența scriitorului cu prietenii și colaboratorii, în special cu scriitorul suprarealist francez Pierre Minet. Aflat la Berck-sur-Mer, unde urma un tratament împotriva tuberculozei osoase, Blecher a legat o prietenie cu Minet, membru al grupului suprarealist disident „Le Grand Jeu”. Acesta era și el bolnav de tuberculoză osoasă, fapt ce l-a încurajat pe Blecher să i se adreseze ca unui confident. Influența lui asupra scriitorului român depășește granițele unor afinități literare conturate în prelungirea

intereselor lor vizând avangarda – se pare că Minet l-a încurajat pe Blecher în 1933 să trimită poemul *L'Inextricable position* la revista lui Breton, „Le Surréalisme au service de la revolution”. Fără a fi de durată sau cu ecou, cariera internațională a lui Blecher datorează mult acestei întâlniri. Corespondența Blecher – Minet a început în mai 1930 și s-a încheiat în mai 1937, cu mai puțin de un an înaintea morții premature a scriitorului român și cuprinde douăzeci și două de scrisori și vederi. Cum afecțiunile sale medicale și tratamentele îi ocupau mare parte din timp, ele se reflectă inevitabil și în corespondența purtată cu prietenii apropiați. Cei cărora Blecher nu se sfiește să le detalieze suferința sa cotidiană sunt cuplul Geo și Elly Bogza și Minet. Dacă primii dovedesc empatie constantă și un gen aparte de încurajare a confesiunii, cu Minet Blecher împărtășește experiența directă a bolii. În biografia secundară a scriitorului, cea de pacient, aceste voci coagulează în corespondență un filon esențial pentru înțelegerea semnificației pe care suferința a avut-o în dinamica literaturii lui Blecher. Atât cu Minet, cât și cu soții Bogza, Blecher lasă impresia familiarului și a apropierii intelectuale – se simte înțeles ca scriitor, susținut ca pacient, încurajat în gestionarea unor evenimente ce țin de evoluția bolii sale, sau despre intenția de a-și continua proiectele literare. Această sferă a operei lui Blecher este și profund revelatoare din perspectivă medicală – deposedat de șansa de a deveni el însuși medic, pacientul Blecher devine un bun cunoscător al subtilităților patologiei de care suferă. Fără a renunța la un umor salvator sau la autoironie, Blecher scrie confesiv despre boala sa, conștient de caracterul ei terminal. Scrisorile articulează o veritabilă anatomie a durerii, împărtășită, în proporții variabile, atât cu cei ce făceau probabil eforturi să o înțeleagă, cât și cu cei ce o trăiau ei înșiși. Prin chiar natura lor, scrisorile sunt, așa cum arată Elizabeth Hewitt, „în mod necesar textuale: ele își *reprézintă* expeditorii într-o formă epistolară” (Hewitt 2004, 1). Atât actul elaborării scrisorii, cât și cel al citirii ei, presupun o intimitate între corespondenți, determinată și de cadrul privat în care aceste acte se desfășoară.

Intenția mea de a mă concentra asupra corespondenței cu Minet se datorează solidarității evidente pe care Blecher o proiectează în raport cu scriitorul francez, pe care îl vede ca pe un tovarăș de suferință ce-i împărtășește, în același timp, și preocuparea fundamentală pentru literatură, cu toate diferențele culturale dintre spațiile politice și sociale în care fiecare dintre ei activa în anii '30. Minet era bine conectat la rețeaua literară a timpului său, având oportunități și întreținând colaborări pe care Blecher nu le putea avea în patria sa, la acel moment. Fără a fi izolat în provincie, Blecher publică deopotrivă local, cât și în presa centrală, la care are acces prin intermediul unor prietenii literare solide, cum este cea cu Bogza sau cu Sașa Pană. Acest segment al corespondenței lui Blecher corespunde și unei revelații greu acceptabile, dar tot mai probabile – epuizarea opțiunilor de tratament confirmă natura terminală a bolii. Întoarcerea în România și restrângerea variantelor terapeutice a însemnat și o certă izolare în universul unei patologii fără speranță, cu toate eforturile lui Blecher de a rămâne activ intelectual. Fără îndoială, Blecher a transformat un diagnostic catastrofal într-o experiență creatoare situată mereu la limita dintre stimulare

și epuizare. Nevoia de a scrie, de a rămâne fidel proiectelor sale, se situează în răspăr față de evidența incontestabilă a eșecului medicinei de a-i oferi o speranță mai consistentă decât tratamentele paliative. Corespondența înregistrează ca un seismograf această dinamică interioară complexă și deopotrivă tragică.

Prima scrisoare către Minet datează din 16 mai 1930, când Blecher se afla la Berck, iar Minet la Paris. Blecher îi scrisese lui Minet în legătură cu un fapt banal – uitase o hartă în trăsura cu care merseseră împreună, iar cel din urmă probabil o găsisse. Tonul adresării se schimbă de la colocvial la profund în mai puțin de o pagină. Scriitorul român intră pe un teritoriu confesiv ce validează apropierea față de noul prieten, implicând și o serie de elemente și strategii identificabile ulterior în primul său roman, *Întâmplări în irealitatea imediată* (1936). Sentimentul că propria existență a devenit un flux ininteligibil reprezintă unul dintre reperele pe care se fundamentează viziunea sa asupra fracturilor conștiinței protagonistului său ficțional:

...o viață umplută mai mult de alții decât de mine însumi, plină de abandonuri și renunțări, o viață pe care nu o înțeleg (nu e vorba de o atitudine umilă, nici de una de curiozitate în fața unui mister. Aș fi, poate fericit (!) dacă viața ar fi un mister, unul adevărat și mare) (Blecher 2017, 857¹).

Corespondența lui Blecher cu Minet s-a întins pe durata a șapte ani, timp în care Blecher a avut o activitate literară intensă. Nu de puține ori, Blecher dă impresia că pentru el, scrisul și implicarea în viața literară reprezintă o strategie salvatoare în fața degradării provocate de boală. Abcesele, punctiile, drenajele, febra, rănila deschise, precum și o conștiință acută a circuitelor interne ale durerii îi definesc viața cotidiană, fie că ea este petrecută acasă sau în numeroasele sanatorii unde Blecher a fost pacient – Berck, Leysin, Viena, Techirghiol, Brașov, Roman și București – așa cum arată și Doris Mironescu (2017, 1429). „Voi căuta să mai lucrez, pentru că numai munca îmi oferă unele satisfacții” (Blecher 2017, 857), îi scrie lui Minet la finalul scrisorii sale din mai 1930.

Interesul pentru literatură adesea prevalează, iar Blecher se desparte, pentru scurt timp, de paradigma copleșitoare a bolii, cea în interiorul căreia a „crescut” prietenia cu Minet, așa cum o arată o scrisoare din 2 august 1931. Blecher nu ezită să facă mici exerciții suprarealiste, ca o aluzie la titlul inițial al *Întâmplărilor*, numite, într-o primă variantă, *Exerciții în irealitatea imediată*:

Oare trebuie să mai adaug, ca pentru a desena îngeri pe suprafața unui cer deja inutil, ca de exemplu dimineața la 7 ½ mă gândesc la bastonul dumneavoastră din care va curge mereu (pentru totdeauna) o substanță galbenă (substanță, am spus) care se lipește de degete? (861).

¹ Pentru toate extrasele din corespondența lui Blecher, voi folosi ediția din 2017, iar următoarele citate vor avea precizate exclusiv paginile la care se regăsesc.

Aceste apropieri și familiarități subtile pregătesc momentul afirmării directe a nevoii de intimitate în adresare: în ianuarie 1932, pe când se pregătea să părăsească Berckul și să plece în Elveția, la Leysin, Blecher decide să renunțe la adresare formală și să îi declare prietenului său o afecțiune neîngrădită de excesele politeții:

Dragă Minet (la naiba cu <domnule>, vă iubesc prea mult),
Plec în Elveția mâine sau marți. [...] Veniți să mă vedeți la gară. N-am să vorbesc deloc de literatură, vom bea pur și simplu un țap de bere. (862).

Abordarea de față, pentru a fi completă, ar avea nevoie, fără îndoială, și de corespondența lui Minet către Blecher. Nu știm ce i-a răspuns scriitorul francez, nu avem nicio dovadă a reciprocității prieteniei, bănuită doar din tonul tot mai familiar al adresărilor scriitorului din Roman. Scrisorile lui mai pot fi citite și ca dovada ultimă a nevoii de normalitate și cursivitate firească a cotidianului, cadre în interiorul cărora Blecher căuta să-și cultive zone de confort și detașare de boala ce-i definea mare parte din existență. Cu șase ani înainte de moarte, deși se afla într-o clinică de renume, Blecher simte tot mai mult că lupta sa este pierdută: „Aici am febră mare și trebuie să încerc totul (mă îngrijesc) ca să mă vindec” (863), îi scrie lui Minet în 17 ianuarie 1932, convins că acesta îi înțelege angoasele de bolnav. O lună mai târziu, în timp ce își declară dorința puternică de a rămâne în legătură cu acesta, își recunoaște anxietatea crescândă, precum și sentimentul că viața și moartea se află într-un echilibru precar – „De o lună întregă vă scriu zilnic lungi scrisori în gând. Aștept în van adresa dumneavoastră ca pe – o să mă credeți? – singurul lucru care merită așteptat și pe care-l doresc (869). E posibil ca răspunsurile lui Minet să încurajeze această dimensiune a confesivității circumscrise patografiei, deoarece Blecher insistă asupra unei anumite conștiințe comune a suferinței, validate de o scrisoare din februarie 1932. Corespondența conturează o anumită expresivitate a mărturisirii experienței bolii, sporită de misterul acestui discurs unidirecțional – cititorul nu poate decât să își imagineze ce și cum i se răspunde lui Blecher, tonul cald sau egal, confirmând reciprocitatea sau izolarea în propria dramă. Se conturează astfel o paradigmă unică, în care scrisorile ocupă spațiul paradoxal dintre refuzul prozaicului și consolarea confesiunii, Blecher având tot mai acut conștiința izolării în provincie și în destinul său definitiv de bolnav fără speranță. Legătura intelectuală este, fără îndoială, salvatoare, așa cum atestă și scrisorile trimise către alți colaboratori și prieteni din lumea culturală românească – Pompiliu Constantinescu, Lucia Demetriade Bălăcescu, Sașa Pană, Ieronim Șerbu, Ilarie Voronca, Lucia Demetrius etc. Așa cum confirmă și Doris Mironescu în notele sale asupra biografiei lui Blecher (Mironescu 2018), după ce parcurge și observațiile lui Minet despre Berck din jurnalul acestuia, scriitorul francez pare că nu a putut evita capcana bolii, a puterii și stăpânirii pe care o imprimă asupra vieții bolnavului. El notează, în 1932: „hotărât, iubesc suferința. Desigur că nu o caut și nu are asupra mea un efect imperativ. Nici nu mi-am făcut din ea un fetiș. Pentru simplul fapt că am cunoscut-o, am ajuns s-o iubesc. Din înțelegere trebuie să se nască

iubirea.” (Minet 2002, 59). Mironescu remarcă faptul că „Minet nu găsește altă cale pentru a se sustrage autorității suferinței decât îmbrățișând-o cu entuziasm, cel puțin la nivel declarativ” (Mironescu 2018, 108). Deopotrivă, subliniază Mironescu, „trăind în suferință, Blecher evită și el să se lase definit prin intermediul acesteia.” (*Ibidem*). Blecher oscilează între efortul de a depăși mizeria cotidiană a suferinței și intelectualizarea acestei experiențe, așa cum reiese limpede din corespondența discutată aici. Revenirea la acest dureros punct comun este subtil sugerată ca o înfrângere, ca o necesară recunoaștere a neputinței de a găsi o strategie permanent eficientă de a ține la distanță efectele destructurante ale durerii fizice. Într-o revărsare emoțională accentuată de propria condiție precară, Blecher își exprimă simplu și ferm susținerea și înțelegerea față de prietenul suferind:

(Și totuși, un gând mă face să revin la durere. Ce greu pentru dumneavoastră și cât de rău îmi pare să vă știu astfel. Nu pot să vă scriu nimic pentru că îmi imaginez prea exact această suferință. Dacă aș găsi o șmecherie care să o facă să treacă, ar fi singurul lucru pe care vi l-aș spune, dar nici pentru mine nu am găsit. Altminteri, simțind o arsură vie în plagă, mi-am spus că ar trebui să găesc o voluptate în asta. Ați înțeles. A fost imposibil. *N-am fost fericit decât în momentul când durerea a trecut*). (872).

Într-o scrisoare din același an, 1932, mult timp după ce planurile sale de a deveni medic s-au năruit sub greutatea strivitoare a diagnosticului, Blecher și-a exprimat dezamăgirea față de snobismul provincial din orașul marginal în care locuia. Relatează chiar o întâmplare petrecută în acea perioadă, când un domn pe care îl vizitase „...care mă prezintă cunoștințelor lui numindu-mă <doctorul Blecher> ca să mă flateze, mi se pare că trăiesc într-o epocă în care sufletul abia și-a făcut apariția” (870). Genul acesta de flatare nu făcea decât să-i reconfirme lui Blecher șansa pierdută a unei vieți și a unei cariere ce nu s-au mai împlinit. Câteva rânduri mai jos, scriitorul conchide pragmatic: „...vindecarea mea. Ea nu există. Am fost pus pe picioare ca să mă vindec, nu pentru că aș fi fost deja vindecat” (*Ibidem*). Conștient de prognosticul său nefavorabil, Blecher scrie o frază ce sună ca o ultimă dorință – mărturisește că nu și-ar dori să ajungă în starea de a nu mai putea decide pentru sine însuși (738).

Blecher nu ezită să transforme unele scrisori în încercări de a face literatură suprarealistă, probabil și din nevoia de a face un efort suplimentar de a și-l apropia pe Minet ca scriitor și afin. E un perimetru intangibil în care tuberculoza osoasă, destinul lor comun definitiv, nu are acces. În interiorul acestui discurs, pe baza căruia crește prietenia lor literară, scrisul și imaginația devin instrumentele ultime ale opoziției în fața unei sorți pecetluite – cel puțin în cazul lui Blecher, boala s-a dovedit a fi cauza morții sale premature, la 28 de ani. În ciuda vulnerabilității accentuate a bolii sale, Minet trăiește până în 1975. Odiseea lor comună este mai degrabă un construct imaginar proiectat de Blecher ca manieră de a menține o legătură viciată de distanță și de o evidentă defazare a replicii:

Îmi vorbiți despre suferințele și durerile dumneavoastră fizice. M-am gândit la asta în felul meu dar nu știu ce să vă scriu și ce să vă spun. Și eu am suferit mult și am încă dureri dezagreabile (de exemplu, atunci când mi se toarnă alcool pe plagă etc.) Ce-aș putea să vă spun? Aș îndrăzni oare să vă întreb: <durerea dumneavoastră e roșie?> sau <durerea dumneavoastră e verde?> sau <durerea dumneavoastră e spiralată?> sau <seamănă cu o girafă?>, așa cum fac preoții, să treacă timpul? (872).

Dialogul lui Blecher cu Minet nu poartă însemnele angoasei subînțelese din scrisorile către Bogza. Oscilația între confesivitate și refuzul de a-și împovăra prietenii cu suferințele lui fac din scrisorile către autorul român avangardist un veritabil jurnal al ezitărilor. Lui Minet i se poate adresa direct, știind că mesajul va ajunge la receptor în forma în care a fost intenționat. Pe măsură se problemele de sănătate ale amândurora se acutizează, asistăm la emergența unor aluzii spirituale: „Acum încerc să ghicesc cum mai stați cu operația etc. – Mi-aș fi dorit mult să reușească: asta ține loc de rugăciune” (873). Această parte a corespondenței lui Blecher poate fi citită și ca o dare de seamă a ultimilor săi ani de viață, el mărturisind că veștile de la Minet sunt aproape singurele pe care le așteaptă (878). Blecher îi scrie lui Minet din Leysin, unde venise pentru tratament, după Berck. Prietenia lor avansase suficient pentru a-și găsi locul și mărturisirea despre viața sentimentală: „Mai e și o poveste de dragoste, numeroase deziluzii care au reușit să mă termine” (879). Un an mai târziu, aflat la Roman, Blecher începe să aibă unele rețineri față de Minet, simțind că îl copleșește cu detalii legate de starea sa precară – îi declară că are impresia că acesta ar putea fi deranjat de excesele discursului „anatomic”:

Uneori am puțină febră delirantă. Mă agit:îmi simt perna caldă: eu. – Asta nu vă place: anatomie, și încă anatomie exterioară. Nici mie nu-mi place, mai ales după ce mi-ați scris despre asta, căci prietenia dumneavoastră schimbă în mine multe idei. (885).

Tonul se schimbă rapid însă, revenind la probleme literare și la planuri editoriale. Blecher dorea pe atunci să își trimită unul dintre manuscrise în Franța, pentru a fi publicate de L.P. Quint. Mai târziu, în același an, în timp ce se afla la un sanatoriu din Constanța, Blecher îi scrie lui Minet că îi va trimite un pachet prin prietenul său belgian, René Wauquier, care îl mai ajutase să publice în străinătate (889). Romanele îi vor fi publicate însă în Occident mult mai târziu, la câteva decenii după moarte.

În 1934, prietenia celor doi pare mai strânsă ca oricând: „Cum să fac să vă îmbrățișez printr-o scrisoare? Cum să nu vă iubesc mai mult în fiecare zi?” (891) – așa încât Blecher nu se sfiește să îi împărtășească detalii fiziologice legate de cursul bolii sale: „...mereu am febră și aceste ticăloase fistule care nu vor să sece” (894). Ultimele două scrisori către Minet, din mai, respectiv iunie 1937, sugerează doar faptul că starea sa e tot mai gravă, cu toate că unul dintre abcese s-a spart și i-a mai ușurat durerile. În ultima scrisoare, din 23 iunie 1937, Blecher îi scrie despre un episod neplăcut de

enterită, dar menționează și că are planuri concrete de a-și traduce romanul *Întâmplări în irealitatea imediată*. Nu uită să îi scrie din nou, cu emoție, despre însemnătatea prieteniei lor, și nu o face ca pe o simplă politețe: „...este unul dintre lucrurile cele mai rare și mai delicate din lume să ai un prieten ca dumneavoastră” (904). Fără să știe, Blecher scrie epilogul unei legături ce a avut un rol major în viața sa de bolnav și de scriitor.

Scriitorul de avangardă Geo Bogza și Minet au fost, probabil, cei mai apropiați prieteni ai lui Blecher, însă ei nu erau singurii care cunoșteau starea fragilă și precară în care acesta se afla. Scurta și densa corespondență cu Sașa Pană, una dintre prezențele culturale decisive ce i-au influențat destinul literar – Pană a publicat, în 1971, *Vizuina luminată* – certifică un aspect dramatic: pentru Blecher, sănătatea sa grav compromisă devenea mereu principala prioritate, subminându-i activitatea de scriitor. Blecher îi scrie lui Pană despre interesele lor literare comune, însă nu ocolește prilejul de a i se adresa și ca unui medic (Pană fusese medic militar):

Și-acum apelez la Dv. în calitate de medic și vă rog a-mi scrie dacă cunoașteți tratamentul cu clorhidrat de cholină pentru ameliorarea stării generale. Ce părere aveți despre el și ce contraindicații există? (911)

O altă prietenie semnificativă, relevantă pentru discuția de față datorită impactului pe care l-a avut mai ales după moartea tânărului scriitor din Roman, a fost cea cu Mihail Sebastian, unul dintre intelectualii români cei mai remarcabili ai deceniului al patrulea din secolul trecut. Blecher s-a împrietenit cu scriitorul evreu, iar acesta a venit să îl viziteze la Roman. Jurnalul lui Sebastian, una dintre cele mai tulburătoare cronici ale interbelicului românesc și un document literar cardinal pentru înțelegerea acelei epoci, include câteva note despre impactul emoțional semnificativ resimțit de acesta în urma întâlnirii cu bolnavul Blecher. Apropierea lor a avut lor în perioada de dinaintea morții lui Blecher, când durerile acestuia deveniseră de neîndurat. În 30 martie 1936, Sebastian scrie:

El trăiește în intimitate cu moartea. Nu cu o moarte abstractă, nebuloasă, cu termen lung. E moartea lui, precisă, definită, cunoscută în detalii, ca un obiect.

Ce îi dă curaj să trăiască? Ce îl susține? Nu e nici măcar disperat. Nu înțeleg, mărturisesc că nu înțeleg. De câteva ori aș fi izbucnit în lacrimi privindu-l. Noaptea l-am auzit gemând din odaia lui, țipând – și am simțit că mai e cineva în casă, afară de noi, cineva care era moartea, destinul – nu știu cine. Am plecat de acolo răvășit, amețit. (Sebastian 2016, 79-80).

În 1938, Sebastian a publicat un articol în memoria lui Blecher, amintindu-și de cuvintele tragice rostite de acesta, aflat în faza terminală a bolii – „<O să mă odihnesc, o să dorm> – îmi spunea în decembrie, ultima oară când am fost la Roman să-l văd”. Și pentru Sebastian, suferința lui Blecher e tulburătoare și imposibil de uitat:

Nu mă pot gândi în clipa aceasta la scriitor: el ne rămâne. [...] Dar mă gândesc la om și la prieten, mă gândesc la surâsul lui mutilat de durere, mă gândesc la admirabilii lui ochi albaștri, în care am citit întotdeauna puțină copilărie și aproape niciun fel de revoltă. [...] ...deschisese demult brațele pentru ca să aștepte și să primească moartea care în sfârșit a venit. (Sebastian 2017, 987-988).

La câteva zile după moartea lui Blecher, Sebastian notează în jurnal câteva idei despre însemnătatea prieteniei cu acesta, afectat de moartea lui prematură. El scrie despre sentimentul predominant al alienării și al stranieții, amplificate de boala insurmontabilă ce i-a retezat destinul. Tortura fără oprire la care Blecher a fost supus de cumplita afectare osoasă e atent notată:

A murit Blecher. L-au înmormântat marți [31 mai – n.n.], la Roman. Mă gândeam nu la moartea lui, care a fost în sfârșit îndurătoare, ci la viața lui, care mă cutremură. Era o suferință prea mare pentru a primi o compasiune, o tandrețe. Puțin străin a rămas mereu băiatul ăsta, care, în atrocea lui durere, trăia ca într-o altă lume. Niciodată n-am putut avea față de el un mare elan, o totală deschidere. Mă speria puțin, mă ținea departe, ca la porțile unei închisori, în care nu puteam pătrunde, din care nu puteam ieși. Îmi spun că aproape toate convorbirile noastre aveau ceva stingheră, ca și cum le-am fi avut într-un <parloir> [vorbitor – n.n.]. Și după ce ne despărțeam, unde se întorcea el? Cum era acolo unde se întorcea? (Sebastian 2000, 168).

Correspondența lui Blecher cu scriitori și prieteni reprezintă o lume distinctă în opera sa, demnă de investigat în primul rând ca ilustrare a modului în care experiența bolii devine dominantă în toate aspectele și manifestările scrisului său, expresie a unei intenții majore autoficționale. Epistolele către Pierre Minet, alături de cele adresate altor prieteni intelectuali, sunt mărturia dorinței sale de a-și revela istoria de pacient tuberculos suferind de o boală rară și severă, precum și cea de a supraviețui prin scris, odată ce diagnosticul său devine terminal.

Referințe bibliografice

- Blecher, M. 2017. *Opere. Întâmplări în irealitatea imediată. Inimi cicatrizate. Vizuina luminată. Proză scurtă. Aforisme. Poezii. Traduceri. Publicistică, Scrisori. Arhivă. Documentar. Mărturii. Iconografii*, ediție critică, studio introductiv, note, comentarii, variante și cronologie de Doris Mironescu. București: Academia Română, Fundația Română Pentru Știință și Artă, Muzeul Național al Literaturii Române.
- Hewitt, Elizabeth. 2004. *Correspondence and American Literature, 1770-1865*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Minet, Pierre. 2002. *En mal d'Aurore*, Journal 1932-1975. Paris: Éditions Le bois d'Orion.
- Mironescu, Doris. 2017. Note, comentarii, variante in M. Blecher, *Opere. Întâmplări în irealitatea imediată. Inimi cicatrizate. Vizuina luminată. Proză scurtă. Aforisme. Poezii. Traduceri. Publicistică, Scrisori. Arhivă. Documentar. Mărturii. Iconografii*, ediție critică, studio introductiv, note, comentarii, variante și cronologie de Doris Mironescu. București: Academia Română, Fundația Română Pentru Știință și Artă, Muzeul Național al Literaturii Române.

- Mironescu, Doris. 2018. *Viața lui M. Blecher. Împotriva biografiei*. București: Humanitas.
- Sebastian, Mihail. 2016. *Jurnal. 1935-1944*. București: Humanitas.
- Sebastian, Mihail. 2017. *Moștenire* în M. Blecher, *Opere. Întâmplări în irealitatea imediată. Inimi cicatrizate. Viziuna luminată. Proză scurtă. Aforisme. Poezii. Traduceri. Publicistică, Scrisori. Arhivă. Documentar. Mărturii. Iconografie*, ediție critică, studio introductiv, note, comentarii, variante și cronologie de Doris Mironescu. București: Academia Română, Fundația Română Pentru Știință și Artă, Muzeul Național al Literaturii Române, p. 987-988.